

Professorer i ekonomi gör inte skäl för sin lön

Dagens Nyheter den 28 augusti 2023

Bidrar forskare med viktig kunskap? Få förnekar värdet av forskning rent generellt men fördelningen mellan medel för forskning och för exempelvis sjukvård, skola, socialtjänst, äldreomsorg och polis är inte självklar. Vad får man för pengarna? frågade DN-kolumnisten Hanne Kjöllér i sin bok "Kris i forskningsfrågan". Många forskare tänker i liknande banor.

Två delar av detta komplexa och svårbedömda tema är om forskare har inflytande inom forskarsamhället och om de lyckas kommunicera resultat till en större publik. Särskilt för professorer inom samhällsvetenskap bör man ställa höga krav på det sistnämnda.

Sannolikheten att samhället får något för pengarna är rimligt stor i de fall där forskare har framgång inom forskarvärlden och har budskap som är av intresse för och når en bredare allmänhet. Om inte är det tveksamt om man kan rättfärdiga tilldelade medel.

Vi publicerar i dagarna en studie där vi undersöker ekonomiprofessorers vetenskapliga genomslag och deras deltagande i forskningskommunikation.

När det gäller genomslag finner vi stor variation mellan olika institutioner och närmast extrem sådan i fråga om personer. Ett exempel är att 10 procent av professorerna står för hälften av det vetenskapliga genomslaget, indikerat av citeringar av forskarsamhället, och att en stor andel professorer i princip inte syns alls. Citeringar är ett trubbigt mått, men säger i genomsnittsfallet en hel del om genomslag.

Den andra slutsatsen är att endast ett fåtal professorer ägnar sig åt forskningskommunikation på ett mer kvalificerat plan, typ publicering på ledande debattsidor eller i form av rapporter med tydlig bäring på samhällsintresse. Några bidrar mycket till att föra ut forskning till bredare grupper i samhället. Men det föreligger en slående avsaknad av kvalificerat deltagande hos majoriteten av professorerna, och på drygt hälften av alla institutioner lyser denna aktivitet i princip med sin frånvaro.

En rimlig slutsats är att det finns stor förbättringspotential inom, i varje fall, svensk ekonomisk forskning. Hur kan då en sådan förändring åstadkommas?

Den första åtgärden är att se över vilka krav som ställs på forskarna. Vår studie antyder att kraven ibland är låga och det kan finnas goda skäl att se över dessa i fråga om såväl befordran/anställning som fortlöpande översikt och bedömning av personer med professorstjänst.

Om forskning utgör halva arbetstiden är det tveksamt om somliga professorer gör skäl för lönen. En möjlig orsak till den på sina håll blygsamma aktivitets- och framgångsgraden är att det finns en hel del överbefordran. Det är lätt hänt att kravnivån då blir låg, särskilt då det handlar om internbefordran, vilket är närmast regel numera.

Rimligt vore att institutioner med svag framgång i relation till forskarsamhället och till en bredare allmänhet synas närmare av universitets- och fakultetsledning, företrädesvis genom användandet av externa granskare. Förändrade finansieringsmodeller av universitet och högskolor skulle underlätta för en sådan granskning att komma till stånd.

Mer specifikt bör anslagen vara tydligt kopplade till såväl undervisningskvalitet som forskningsgenomslag och -kommunikation. Detta kräver i sin tur ett fokus på vad som faktiskt åstadkoms på våra universitet och högskolor, snarare än dagens fokus på att utvärdera arbetsformer och arbetsprocesser. Alla goda universitetsadministratörer har i dag lärt sig den byråkratiska jargong som krävs för att komma väl ut i dessa typer av utvärderingar, och de säger föga om den verkliga kvaliteten på våra lärosäten.

Vidare är det bekymmersamt att forskarna visar ett svalt intresse för att skriva för en större publik. En normalprofessor i samhällsvetenskap, inklusive ekonomi, bör kunna visa god förmåga och resultat när det gäller att nå utanför en snäv akademisk grupp. Det är viktigt att etablera en norm att man bör ha något att säga även till människor utanför akademien och kanske utsätta sämre presterande professorer och institutioner för ett ökat tryck.

Här bör man fundera över incitamentsstrukturerna för befordran. Det finns en tendens att endast beakta publiceringar i högt rankade internationella vetenskapliga tidskrifter. Ett förslag är att ha med forskningskommunikation som tydligare krav och merit för utnämning/befordran till professor. Även om inte allt är av samhällsintresse borde de flesta kunna bidra med något även utanför den egna forskarspecialiteten.

Lämpligen kan också institutioner som sällan når en bredare publik göra insatser för att förstärka sin kommunikation. Det kan, vid sidan av att införa kriterier för tjänster, handla om intern genomgång av forskningskommunikation vid kollegiala möten och att erbjuda stöd med fokus på att skriva även för allmänheten. Detta fordrar att såväl forskarna som universiteten lägger mer vikt vid att ha något att säga offentligt, vilket för oss tillbaka till vikten av en väl genomtänkt finansieringsmodell för universitet och högskolor.

En fri akademi är viktigt. Forskare bör ha fulla frihetsgrader, men även ha tydliga krav på sig att visa att man gör något som har forskningsvärde och relevans för en bredare krets. Vi lägger mycket pengar på forskning i Sverige. Det gäller att se till att det ger något i utbyte.

Mats Alvesson

Fredrik Sjöholm